

Alan Shandro, *Lenin ve Hegemonya Mantığı: Sınıf Mücadelesinde Siyasal Pratik ve Teori*,
çev: Özgür Öztürk, İstanbul: Köstebek Kolektif, 2021

Alan Shandro'nun Lenin'i¹

Özgür Öztürk

Alan Shandro'nun *Lenin ve Hegemonya Mantığı* kitabı teorik olarak yoğun bir yapıtı. Shandro, yeni bir hegemonya anlayışının Lenin'in teori ve pratiğinde nasıl ortaya çıktığını araştırıyor; bunu Lenin'in başlıca metinlerini yakın okumaya tabi tutarak yapıyor. Bu çerçevede, genç Lenin'i, İkinci Enternasyonal Marksizmine tam olarak uymayan aykırı bir figür olarak betimliyor. Shandro'ya göre Lenin'in teorik ve siyasi müdahaleleri "Marksizmi Rusya'da konumlandırmaya" yönelik en ciddi girişimi temsil ediyor ve bu müdahaleler arasından yeni bir "siyasal analiz mantığının", yani hegemonya mantığının ortaya çıktığı görülebiliyor.²

Shandro'ya göre İkinci Enternasyonal'in ortodoks Marksizmi doğrusal bir tarih anlayışına dayanmaktaydı. Bu anlayış, Rusya bağlamında özel bazı gerilimler

1 Bu yazı, daha önce *Revolutionary Marxism 2021* içinde yer alan "Rethinking, Rediscovering, and Reconstructing Lenin" başlıklı yazımın bir bölümünün çevirisidir. Türkçeye uyarlamak için çeviride çok küçük değişiklikler yapılmıştır.

2 Shandro, s. 23.

yaratıyordu, zira zayıf Rus burjuvazisi, yaklaşmakta olduğu görülebilen ve burjuva-demokratik karaktere sahip olması beklenen devrime öncülük edebilecek durumda değildi. Hegemonya mantığı bu gerilimlere bir yanıt olarak, Rusya'daki devrimin sorunlarını çözüme girişimi olarak ortaya çıktı. Kuşkusuz, "hegemonya" terimi Lenin'in icadı değildi. Yüzyılın başında birçok Rus Marksist (ve yeni kurulan RSDİP) "burjuva-demokratik devrimde proletarya hegemonyası"nı kabul etmekteydi. Ancak bu formül, Plehanov ve Kautsky tarafından da paylaşılan, İkinci Enternasyonal'in ortodoks Marksizminin, "üretici güçlerin büyümesinin tarihin yönünü belirlediği, sosyalizmin maddi ve entelektüel koşullarının paralel olarak geliştiği ve Marksist teori ile işçi sınıfı hareketinin ahenkli şekilde kaynaştığı" biçimindeki temel varsayımlarını da test etmekteydi.³

Hegemonya mantığı, Marksizm ile işçi hareketi arasında otomatik ya da önceden belirlenmiş bir bağlantı olduğunu varsaymıyordu. Bir "kaynaşma" olacaksa bu inşa edilmesi gereken bir şeydi. Shandro, Lenin'in Marksist teoriyi dünyayı daha iyi açıklamak için akademik bir egzersiz olarak değil, temelde bir eylem kılavuzu olarak gördüğünü hatırlatıyor. Lenin'e göre Marksizmin kitle hareketlerinden ve değişen siyasi konjonktürlerden öğrenmesi gerekiyordu. Bu anlamda, Marksist teori dogmatik bir şekilde takip edilecek tamamlanmış bir bütün değildi; daha ziyade, özellikle kitleler tarafından yapılan yenilikler (Rus devrimlerindeki Sovyetler gibi) dikkate alınarak sürekli olarak geliştirilmeliydi. Bu, Engels'in materyalizmin "her çığır açan keşifle birlikte biçimini değiştirmek zorunda olduğu" iddiasına benzer bir anlayıştı.

Siyasete tutarlı bir tarihsel materyalist yaklaşım, "somut durumun somut analizini" gerektirir. Bu basit bir görev değildir ve aynı öncüllerden çok farklı kavramlar ortaya çıkabilir. Ünlü bir örnek, 1903'teki İkinci Kongre'de RSDİP (Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi) içinde yaşanan bölünmedir. Shandro bu bölünmeyi kapsamlı bir şekilde analiz ediyor ve hem Menşeviklerin hem de Bolşeviklerin "burjuva-demokratik devrimde proletarya hegemonyası" perspektifini kabul ettiklerini, fakat hegemonya konusunda karşıt yaklaşımlara sahip olduklarını gösteriyor. Aralarındaki farklılıklar Kongre sırasında açıkça görülmüyordu, ancak zaman içinde şekillendi. Kongre'den hemen bir yıl önce *Ne Yapmalı?* kitabını yazmış olan Lenin, "Kongre'ye ve ondan çıkacak parti örgütüne ilişkin kendi konumunu *Ne Yapmalı?*'daki politik-stratejik mantığa uygun şekilde, Ekonomizme karşı mücadele-lenin devam ettirilmesi yönünde belirlemişti".⁴ Ancak geleceğin Menşevikleri onun önerilerini kabul etmeye hazır değildi ve siyasi eylemliliğe yönelik farklı tutumları kısa süre içinde Bolşeviklere yöneltilen çeşitli eleştirilerde ifadesini buldu. Shandro bu iki hegemonya yaklaşımı arasındaki temel farklılıkları özetlemektedir:

3 a.g.e., s. 99.

4 a.g.e., s. 165.

Menşevikler, proletarya politik failliğinin dışavurumcu yönünü vurgulamaya başlayacaktı; onlara göre proletaryanın öz-kurtuluşu, temelde, işçilerin kendi sınıf karakterini burjuva politik aktörlerle pratik karşıtlık içinde ortaya koyduğu politik faaliyet biçimlerinden oluşuyordu. Kendi bağımsızlıklarını böyle pratik biçimlerde ortaya koyarak, işçilerin öz güveni ve politik öz-bilinci artacaktı ... Buna karşılık, Lenin'in müdahalelerinde geçerli olan faillik fikri ise özünde stratejikti. *Ne Yapmalı?*'daki dışarıdan bilinç tezine karşılık gelen hegemonya mücadelesi politik-stratejik mantığı uyarınca, Lenin devlet iktidarı üzerine mücadeleye odaklanmıştı. Böyle bir çerçeve oluşturulduğu zaman, proletaryanın failliğini uygun şekilde değerlendirmek için stratejik bağlam üzerindeki etkisine bakılır, proletarya bağımsızlığı da bu stratejik bağlam içindeki örgütlü (dolayısıyla özünde kolektif) sınıf mücadelesini ifade eder.⁵

Menşevik hegemonya yaklaşımına göre proletaryanın kurtuluşu, işçilerin kendi kendilerini eğitmeleri ve kendi kendilerine faaliyet göstermeleri yoluyla sağlanacaktı. Bu, "emekçi sınıfların kurtuluşu bizzat emekçi sınıfların kendi eseri olacaktır" ilkesinin mantıksal bir uzantısı gibi görünüyordu. Ancak aslında bu, yalnızca işçi sınıfının eğitim sürecine odaklanan ve doğru sınıf hegemonyası ve devrim için gerekli olan stratejik boyutu ihmal eden pedagojik bir yaklaşımdı. Menşevikler için Lenin'in hegemonya ve devlet iktidarı için mücadele konusundaki ısrarı anlamsız yahut en iyi ihtimalle erken bir şeydi.

Lenin'in ortodoks Marksizmin determinist mantığından kopuşu, mücadelenin açık uçlu karakterinin tanınmasına dayanıyordu ve her şeyi değiştiren de bu oldu. Shandro'nun terimleriyle, Marksist öncü parti artık "tarihsel sürecin temel çelişkilerinin çözümünü temsil ediyor şekilde kavranamazdı. Bunun yerine, birbiriyle bağlantılı çelişkilerin karmaşık ve değişken ağı içinde işçi sınıfının bağımsız politik müdahalesini örgütleyen bir eylem rehberi gibi görülmesi gerekiyordu".⁶ Bu daha dinamik bir siyasi analiz tarzı ve teori ile pratiğe daha gerçekçi bir yaklaşımdı.

1905 devrimi bu yeni yaklaşımın gelişiminde önemli bir an oldu. Köylü hareketinden ve yeni özyönetim biçimlerinin (Sovyetler) kendiliğinden ortaya çıkışından etkilenen Lenin, taşrada kapitalist gelişmenin iki yolu (Prusya ve Amerikan yolları) fikrini geliştirerek hegemonya mücadelesini yeniden kavramsallaştırmıştır. Shandro'ya göre, Lenin, hegemonya mantığını sosyo-ekonomik yapıyla ilişkilendirerek, bu yeni mantığı o dönemde nihayet tarihsel materyalist öncüllere dayandırmayı başarmıştır.⁷ Bu da tarım programını, toprağın kamulaştırılmasını ve "proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü" formülünü açıklığa kavuşturarak yeniden formüle etmesiyle sonuçlandı. O andan itibaren, Lenin'in siyasi hesapla-

5 a.g.e., s. 166.

6 a.g.e., s. 196.

7 a.g.e., s. 216-220.

rında köylülük daha önemli bir yer tutmaya başladı.

Köylülük ve proletarya arasındaki proletarya önderliğindeki ittifak, kaçınılmaz olarak devrime sosyalist bir unsur, bir sürekli devrim perspektifi katar. Shandro'ya göre, hegemonya mantığıyla karşılaştırıldığında, "Sınıflar arasındaki politik ilişkiler, özellikle proletarya ile köylülük arasındaki ilişki, Trotskiy'in sürekli devrim teorisinde daha katı terimlerle konulmaktadır".⁸ Bu da sürekli devrim yaklaşımında muhaliflerin ya da diğer aktörlerin hamlelerini hesaba katma becerisinin daha sınırlı olduğu anlamına gelir. Bu doğru olabilir ya da olmayabilir, ancak Shandro'nun değerlendirmesi bu konuda oldukça üstünlüktedir ve bence bunun nedeni daha çok Lenin'in özgünlüğünü vurgulamakla ilgilenmesidir.

Shandro, Lenin'in anlayışının alternatiflerini kısaca gözden geçirdikten sonra, "Lenin'in konumunun farklılığı sadece proleter devrimci failliğinin değil, sınıf-çatışmacı bir burjuva politik projesinin kalıcı potansiyelinin de tanınmasından oluşuyordu" sonucuna varır.⁹ Öyle görünüyor ki, sınıf savaşının, proletarya ile burjuva toplumunun tamamı arasındaki antagonizmanın sonuçlarını yalnızca Lenin tam olarak anlayabilmiştir. Bu iki ana düşman sınıf arasında kalıcı bir uzlaşma mümkün olmadığından, proletarya ve onun öncüsü mücadeleyi sonuna kadar götürmeye hazır olmalıydı. Menşevikler ise Sovyetleri "devrimci özyönetim" olarak görüyorlardı ama aslında kaçınılmaz karşı-devrimci baskıya karşı koymak ve devrimci bir ayaklanma örgütlemek için hiçbir stratejik hazırlıkları yoktu.¹⁰

Birinci Dünya Savaşı sırasında Lenin, stratejik hegemonya mantığını bir kez daha, bu kez emperyalizm analizi ve Hegel'in *Mantık*'ı üzerine yaptığı çalışmalar aracılığıyla yeniden formüle etti. Savaş, uluslararası sosyalist hareketin kararlı bir şekilde oportünist ve devrimci taraflara bölündüğünü kanıtladı. Oportünistler emperyalist politikalara tam destek verdiler ve Lenin'e göre oportünizmin toplumsal tabanı işçi aristokrasisi tarafından sağlanmaktaydı.

İşçi sınıfı içinde ayrıcalıklı bir tabaka olan işçi aristokrasisi statik bir grup değil, işçi sınıfının çeşitli boyutlardaki hiyerarşik parçalanmasının ifadesiydi: "Hiyerarşilerin etrafında olduğu çizgiler (vasıflı-vasıfsız, ulusal-göçmen, beyaz-siyah, vb.), ayrıca daha iyi konumdakilerin elde ettiği avantajlar (daha yüksek ücretler, daha iyi koşullar, daha fazla güvenlik, toplumsal saygınlık, siyasal haklar, vb.), sonsuz bir çeşitliliğe tabiydi, zira bunlar bir dizi anlaşmanın basit ürünü değil, toplumsal mücadelelerin sonucuydu".¹¹ Dolayısıyla işçi sınıfının birliği yalnızca küçük burjuva etkiler ve sınıfın geri kesimleri tarafından değil, aynı zamanda "burjuvalaşmış işçi tabakası" tarafından da tehdit ediliyordu. Yine de Lenin'e göre çözüm, bu ayrıca-

8 a.g.e., s. 229.

9 a.g.e., s. 232.

10 a.g.e., s. 243.

11 a.g.e., s. 265-6.

lıklı tabakayı dışlamak değildi. Aksine, bunların mücadeleleri proleter hegemonya mücadelesinin genel gidişatıyla bütünleştirilmeliydi ve bu da ancak oportünizme karşı bir mücadele ile mümkündü.¹²

Bilindiği gibi Lenin emperyalizmi kapitalizmin en yüksek aşaması, sosyalizme geçiş aşaması olarak görmüştür. Emperyalizm kapitalizmin çelişkilerini genişletir ve yoğunlaştırır ve bu da devrim için elverişli bir ortam yaratır. Ancak kapitalizm geliştikçe toplumsal farklılaşma da hem ulusal hem de uluslararası düzeyde artar ve bu da toplumsal güçler arasında çok karmaşık ve sürekli değişen bir ilişkiler ağının oluşmasına neden olur. Bu koşullar altında, oldukça farklı ve ilgisiz görünen mücadeleler (emperyalizme karşı demokratik muhalefet, ulusal kurtuluş mücadeleleri vb.) “proletarya ile emperyalist burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesi bağlamına yerleştirildiğinde” devrimci sürecin bir parçası olabilir.¹³ Bu da bilinçli devrimci eylemliliğe duyulan ihtiyacı artırmaktadır, zira aksi takdirde tüm bu tikel mücadeleler, kitleler için kalıcı kazanımlar sağlamadan, havaya savrulup gidecektir.

Shandro haklı olarak, Lenin'in hegemonya mantığının günümüz dünyası için de geçerliliğinde ısrar ediyor. Ancak, bir iki üstünkörü değerlendirme dışında, okuyucuyu bu noktada bilgilendirecek somut örnekler sunmuyor. Kitabın son bölümünde birkaç sayfada Hardt ve Negri'yi Lenin'in öncü parti anlayışına karşı çıktıkları için kısaca eleştirdikten sonra, Gramsci'nin Machiavelli'nin *Prens*'ini okumasını ele alıyor. Bence bu bölüm kitabın ana argümanına pek bir şey katmıyor ve hikâyeyi ete kemiğe büründürecek pratik örneklerin eksikliğini kesinlikle telafi etmiyor.

Lenin, görkemli bir devrimin ortasında binlerce sorunla boğuşan büyük bir tarihsel figürdü. Bunlara, sürekli güncellenmesi gereken bir teori olarak tasarladığı Marksizmi rehber edinerek çözümler üretmeye çalıştı. Böyle bir anlayış, özellikle çalkantılı dönemlerde öncü failin başarı şansı olan bir strateji geliştirmesinin, tüm önemli toplumsal güçleri göz önünde bulundurmasının ve hatta belirli olayların anlamlarına karar vermesinin zor olduğunu peşinen kabul eder. Tarihte aşkın bir garanti olmadığından, kişi sorumluluk almak ve buna göre hareket etmek zorundadır.

Her açıdan, Lenin muhtemelen tarihteki en büyük devrimciydi. Onun hakkında her yıl onlarca yeni kitap ve makalenin çıkması şaşırtıcı değil. Shandro'nun yapıtı, Lenin üzerine son zamanlarda büyüyen literatüre özgün ve değerli bir katkı oluşturuyor. Fakat bunun giriş seviyesinde bir çalışma olmadığını, okuyucudan konuya belli bir aşinalık talep ettiğini belirtmekte fayda var.

12 a.g.e., s. 266-7.

13 a.g.e., s. 268.

Bugün Gazze’de Siyonist İsrail’e karşı savaşan Filistin örgütlerinden Filistin Halk Kurtuluş Cephesi’nin (FHKC) 2023 yılına ait bir afişi. Arapça ifade de şu yazılı: “Devrimimizi zafere taşıyoruz.”

Tasarım: Guevara (Cifara) Abid El Kadir

Kaynak: <https://www.palestineposterproject.org/posters/forward-victory>